

Mattias Balamnius
Ilo-Laulu
Jesuxesta

Lohdutus lunastajasta,

Syntymästä

Hyvä sanoma,

Elämästä ihmeellinen,

Elävän

Kaunis kuolemasta,

Elänsuosusta iloinen,

Paras poijea lähdennöstä;

Suomen kielellä sanottu

Suomalaisten suosioksi.

Kustantamo
Helmivyö

Anno 2020

Ilo-Laulu Jesuxesta

Mattias Salamnius

Ilo-Laulu Jesuxesta

Kustantamo Helmivyö
Turku 2020

Mattias Salamnius: Ilo-laulu Jesuxesta

Toim. Juri Nummelin

ISBN 978-952-7211-55-7

Laitoksessa käytetty WSOY:n
vuonna 1886 julkaisemaa versiota.

Lukijalle

Mattias Salamniuksen *Ilo-Laulu Jesuxesta* ilmestyi vuonna 1690, ja sitä on pidetty Ruotsin ajan suomenkielisen kirjallisuuden merkittävimpänä teoksena. Se oli myös suosittu, ja siitä otettiin kahdensadan vuoden aikana kuusitoista painosta.

Teoksen kirjoittajasta ei tiedetä paljonkaan. Hänen arvellaan syntyneen Pohjanmaalla vuoden 1650 paikkeilla ja opiskelleen ulkomailla – hänen nimeään ei nimittäin ole löydetty Turun yliopiston opiskelijoiden joukosta. Hän opiskeli mahdollisesti Uppsalassa tai Tartossa. Vuonna 1680 Salamnius työskenteli pappien apulaisena Inkerinmaan Nevanlinnassa, ja vuosina 1684–1686 hän siirtyi Gubansin seurakunnan kappalaiseksi. Vuonna 1690, jolloin julkaistiin sekä *Ilo-Laulu Jesuxesta* että hänen toinen kirjallinen teoksensa, runomuotoinen muistokirjoitus piispa Gezelius vanhemmasta, Salamnius työskenteli Paraisilla ja hänet mainittiin virkaa odottavien pappien joukossa. Seuraavana vuonna hän kuitenkin jo kuoli.

Ilo-Laulu Jesuxesta noudattelee evankeliumien kertomusta Jeesuksen elämästä ja kuolemasta. Teos

onkin kiinnostavassa taitekohdassa: se kuuluu kansainvälisen Messias-runouden, niin sanottujen messiadien, perinteeseen, mutta samalla se kuuluu suomalaisen kansanrunouden vaikutuspiirissä syntyneeseen traditioon. Joustavalla ja puhtaalla kalevalamittalla kirjoitettu runoelma edeltää Elias Lönnrotin *Kalevala*-kokeiluja lähes 150 vuodelta.

Viimeisin painos *Ilo-Laulusta* on vuodelta 1963. Otavan joulukirjana julkaisemassa teoksessa on käytetty ensimmäisen painoksen kieliasua. Helmivyön julkaisemassa laitoksessa käytössä on kuitenkin vuoden 1886 editoitu laitos, joka on nykylukijalle varmasti helpommin lähestyttävä. Mukana teoksessa on myös vuoden 1886 laitoksen nimettömän toimittajan esipuhe sekä tämän tekemiä huomautuksia.

Teos jatkaa Helmivyön suomalaisen Raamattuun pohjautuvan kirjallisuuden uudelleenjulkaisusarjaa. Lopussa on täydennetty suomalaisen Raamattu-kirjallisuuden bibliografia, joka alun perin ilmestyi novelliantologiassa *Belsazarin pidot* (2018).

Turussa helmikuussa 2020

Juri Nummelin

Vuoden 1886 laitoksen esipuhe

Mattias Salamnius on epäilemättä etevin suomenkielinen runoilia Ruotsin vallan aikana. Hänen runoteoksensa Ilolaulu Jesuksesta, joka ensi kerta painettiin Turussa v. 1690 ja jota sittemmin on ilmentynyt viisitoista painosta, on aina puhtaan kielensä, ja yksinkertaisen, vaan mahtavan esityksensä kautta säilyttävä sijansa Suomen kirjallisuudessa. Sitä valittavampaa on että sen tekiän elämänvaiheet ovat milt'ei kokonaan tuntemattomat. Stiernman teoksessaan "Aboa litterata" sanoo hänen olleen kappalaisena Pohjanmaalla, ja Daniel Juslenius mainitsee hänet, ristimänimellä Johannes, Kalajoen kappalaiseksi, mutta ei kumpaankaan ilmoitukseen liene luottamista (Juslenius on nähtävästi hänet sekoittanut Johannes Salmenius vanhempaan Kalajoella). Julius Krohn on sentähden, turhaan haettuansa hänen jälkiänsä Turun ja Upsalan ylioppilasluetteloista sekä senaikuisista henkikirjoista Pohjanmaalla ynnä muualta, epätoivossaan lausunut arvelun, ett'ei Mattias Salamniusta ole ollutkaan, vaan että se olisi vaan kirjallinen salanimi. Tämä arvelu ei kuitenkaan ole

todennäköinen, ja yksi sen jälkeen ilmi saatu tieto kumoo sen kokonaan.

Piispa Johannes Gezelius nuoremman muistokirjassa (joka Suom. Kirj. Seuran arkistosta äsken mitten historiallisien asiakirjain joukossa siirrettiin Suomen valtioarkistoon) löytyy näet luettelo hänen piispanaikansa Turun hiippakunnassa kuolleista papeista ja tästä luettelosta löysin myöskin sanat “Math. Salamnius in Parigas.” [Kaksi viimeisiä sanaa vaikeat lukea.] Koska luettelo on tehty kronologisessa järjestyksessä ja molemmin puolin tavataan henkilöitä, jotka tietävästi kuolivat v. 1691, on tämä vuosiluku myöskin pidettävä Mattias Salamniusén kuolinvuotena. Mutta huomattava on ett’ei hänen virkaansa mainita, esim. “sac(ellanus)”, niinkuin melkein kaikista muista, ja kun Paraisten papit tältä ajalta muuten ovat tunnetut, ei voi tehdä muuta päätöstä kuin ett’ei hänellä ollut varsinaista papinvirkaa. Tähän sopii myöskin yhteen että mainituksessa Gezeliusén muistokirjassa päälläkirjoituksella “Vacantes & Exspectantes”, (näht. vuonna 1690) mainitaan muiden joukossa “Dn. Mathias Salamnius.” [Paraisten kirkonkirjat alkavat (kapp. H. Malinin antaman tiedon mukaan) vasta v. 1721, eivätkä siis voi mitään

valaistusta antaa. — Paraisten henkiluetteloissa valtioarkistossa ei myöskään mainita mitään Mattias Salamniusta, mutta vv. 1686-89 tavataan eräs "Hr. Mathiae hustru Anna;" v. 1690 puuttuu henkiluettelo ja seuraavina vuosina ei tavata ketään herra Mattiaan vaimoa eikä leskeä; olisiko tuo mahdollisesti Mattias Salamniusen vaimo, jää epätietoiseksi.] Voisi ehkä arvella hänen kuolleen niin nuorena ett'ei vielä ennättänyt varsinaiseen virkapaikkaan päästä, mutta tämän olettan tekee mahdottomaksi se seikka, että tiedämme hänen jo v. 1681 tehneen papin virkaa Inkerinmaalla; Stiernmanin mukaan painettiin näet eräs Mattias Salamniusen Pähkinälinnassa pitämä ruotsinkielinen ruumissaarna rouva Kristiina Kexlerusesta v. 1681 Turussa. [Olen turhaan kuulustellut tätä ruumissaarnaä sekä Helsingissä että Tukholmassa.] Vaan turhaan on häntä Inkerinmaankin henkiluetteloista etsitty; selvittämättömään hämääjän hänen nimensä näyttää kadonneen. Salamniusen kuivasti kirjoitettu runopukui-nen "Jälkimuisto pispast Doctor Johan Gezeliuxest" (pain. yhdessä Chr. Procopaeusen ruumissaarnan kanssa 1690) ei sisällä mitään lisää tekiänsä elämäkertaan.

Että Pohjanmaa oli Mattias Salamniusén kotiseutu siihen viittaa se seikka että *Ilolaulu Jesuksesta* (vanhin painos) on “dedicationilla lähdetetty” “Niille Corkiast ja Hyvinoppeneille Herroille Hyvin ansainneille Kirckoherroille ja ylistettäville Provastille Pohjan Maalla Herra Johanni Cajano P(altamosa), Herra J(acobo) Frostero (Oulusa), Mag. La(urentio) [Originalissa on Ma, joka kuitenkin lienee painovirhe] Preutz Pietar(saaresa), Herra J(ohanni) Tudero Kemi(sä).” Luultavasti tämä omistus on saanut liikkeelle arvelun että hän julkaistessa runonsa oli kapalaisena Pohjanmaalla. — Todennäköisin arvelu nykyään hänen elämänvaiheistaan lienee, että hän kävi oppia jossain vieraassa yliopistossa, ehkä Tartossa, sittemmin sotapappina oleskeli Inkerinmaalla, ja kotimaahan palattuansa Paraisissa kuoli.

Ilolaulun edellä käy vanhimmassa painoksessa, jota ei liene enää tallella kuin yksi ainoa kappale yliopiston kirjastossa, paitse nimilehteä ja dedikationia lyhyt esipuhe Jumalan tuntemisesta ja vanhurskaudesta; loppu tästä esipuheesta puuttuu. Sitten seuraa itse runo, jaettuna 29 “Caput’iin”, paitse “Päätöstä”. Näytteeksi miltä originali näyttää, painettakoon tähän muutamia säkeet kirjaimesta kirjaimeen.

Mattias Salamniuksen *Ilo-Laulu Jeesuksesta* ilmestyi vuonna 1690, ja sitä on pidetty Ruotsin ajan suomenkielisen kirjallisuuden merkittävimpanä teoksena. Se oli myös suosittu, ja siitä otettiin kahdensadan vuoden aikana kuusitoista painosta. Teoksessa Salamnius yhdistää kalevalamittaa evankeliumeista tuttuun tarinaan Jeesuksesta.

Harvinaislaatuinen teos julkaistaan nyt uudestaan ensimmäistä kertaa vuoden 1963 jälkeen. Teos jatkaa Helmivyön Raamattu-aiheisten kirjojen sarjaa.

ISBN 978-952-7211-55-7

9 789527 211557